

Imaqarniliaq kalaallisoq

Nalunaarut una utaqqiisaagallartumik siumut sammisillugu Davis Strædip kalaallinut ataasortaani, erseqqinnerusumik oqaatigalugu 62° aamma 67° N akornanni, uuliasiornerup uuliamillu qalluinerup avatangiisinut sunniutissaanik nalilersuineruvoq.

Avatangiisinik nalilersuineq Nationalt Centre for Miljø og Energi (DCE) aamma Pinngortitaleriffimmit suliarineqarpoq Aatsitassanut Pisorta qarfik suleqatigalugu, Kalaallit Nunaata avataani Davis Strædemi uulisiornissamut akuersissutinik amerlanersunik neqerooruteqarfeqarfilernissamik aalajangiinissamut ilaatinneqarnissaa siunertaralugu. Naqitat saqqummiunneqareersimasut sulilu saqqummiunneqanngitsut, naliliisimanerit pingasut massakkut akuersissuteqarfiusunut atatillugu suliarineqarsimasut tunngavigalugit, avatangiisini biologiskimillu avatangiisit naliliinermi sammineqarput pinngortitami illersorneqareersut, uumasut nungutaanissamit aarlerinartorsiortinneqartut, minngutitsinerup annertussusii aammalu uumasunik isumalluutinik iluaquteqarneq ilanngullugit nalilersuineqarpoq. Ullumikkut pissutsit eqqartorneqarnerat tunngavigalugu uuliasiornerup kingunerisinaasai nalilersorneqarput. Paasissutissanik amerlanerusunitaaq pissarsisoqarpat taava sunniutaasinnaasut nalorninnginnerusumik nalilersorneqarsinnaalersissagaluarpai.

Neqerooruteqartiit amerlanerusut agguanneqassagaluarpata pilersaarutavoq misissuinissamut pilersaarusiorneqassasoq ilisimasanik amigaateqarfiit immerneqaaatissaannik aammalu avatangiisinut tunngatillugu pilersaarusiornernerup uuliasiornermullu atatillugu ingerlatat killilersuiffiqineqarnissaanik. Ilisimasat nutaat avatangiisinik nalilersuinermit nutarrutaassapput taannalu tassaassaaq avatangiisinik nalilersuisarnermi aallaavigineqartartussaqq massakkumut avatangiisinik naliliisarnermit utaqqiisaasumut taartaasusassaaq.

Nalilersuiffiusoq takutinneqarpoq figur 1.1.1.-imi. Tamanna akuersissuteqarfissatut ilimagineqartoq ingerlatat pissutaallutik annertuumik uuliaarluertoqassagaluarpat sunnerneqartussaavoq. Anori sarfallu apeqqutaallutik uulia killilersukkap takutinneqartup avataanut tissukarsinnaassaaq.

Nalunaarusiaq Råstofdirektoratiimiit piniarneqarsimavoq suliarineqarlunilu Danmarks Miljøundersøgelser-nit (DMU) aamma Pinngortitaleriffimmit (GN).

Uuliasiorfimmi ingerlataasartut tamarmiusut naatsumik nassuiarneqarput ajornartinnagulu nalilersorneqarlutik misilittakkat malillugit ingerlatat pi-sartullu annertunerusumik avatangiisinut sunniuteqartartut pingaarnertullugit. Kalaallit Nunaannili uuliasiorneq misilittagaqarfineqanngimmat nalilersuinerit tamaani pisunik tunngaveqanngillat allanili maanga asser-suunneqarsinnaasunik atugaqarfiusuneersuni misilittakkanik tunngaveqarlutik. Pingaartumik Alaskami 1989-imi Prince William Sund-imi uuliaarlu-erujussuarnermit tunngatillugu allaatigisarpasuit, norskillu Barentshavimi uuliasiornermit (2003) tunngatillugu avatangiisinik naliliinermi aammalu Arktisk Rådip "Arctic Oil and Gas Assessment" (Link) tigulaariffiqineqarlutik. Kiisalu aamma qanittukkut Mexikanske Golf-imi (2010) immap naqqaniit uuliamik aniasoorujussuarnermit ilisimasat pissarsiarineqartut, naak

tassannga misilittagarineqalersut suli killeqaraluartut, ilanngussorneqarlutik.

Uuliasiorfiusussatut naatsorsuutigisami nalilersuiffiup avannarpasinneru-sortaani kippasinnerusortaani silarlukkajunnera sikoqarpallaartarneralu pissutigalugit ukiuunerani upernaqqaarneranilu (decemberimiit aprilimut) misissuinerit ajornartorsiuteqartarumaartut naatsorsuutigineqarpoq. Uuliasionnivilli aallartinneqassagaluarpit ingerlatat ukioq naallugu ingerlanneqartarumaartut naatsorsuutigineqarpoq.

Avatangiisit

Immap ikerani avatangiisit

Nalilersuiffimmi pissutsit atuuttut naatsumik nassuiarneqarput oceanografi sikullu pissusii salliutillugit. Tamatuma kujasinnerusortaa nalinginnaasumik ukioq kaajallallugu sikuuneq ajorpoq, avannamut kippasinnerusortaa eqqaassanngikkaanni. Nalilersuiffiup avannarpasinnerusortaa februarip misaaniit aprilimut sikuusarpoq. Ilaanneeriarluni tamaani iluliaqartarpoq, pingaartumik ukiuunerata naajartornerani upernaakkullu. Ilulissalli Fyllas Bankip avannaani qaqutigoortuupput. Tamatumunnga pissutaapput immap sarfai, itissutsit assigiinnginnerat aammalu sermit iigartartut ilulialiornerusut tamaannga ungasissumiinnerat.

Kujataata avataani avasissup ikkannersui nalilersuiffimmi pissutsinut assingunerpaapput. Tamakkua ikkannerit sakkortuumik sarfartuunerat pissutaalluni imaq inuussutissaqarluartoq tamakkunani annertuumik pikialartinneqarpoq taammalu sivisuumik annertuumillu pinngorarnermik pilersitsilluni. Ikkannersuit sikoqartaratilluunnit sikuisattuusarput, Store Hellefiskebanki, nalilersuiffiup avannarpasinnerusortaaniittoq eqqaassanngikkaanni. Ikkannersuarni annertuumik pinngorartitsineq avataani itinerusuni pinngoratitsinermut naleqqiullugu qaammatinik arlalinnik sivisunerusarpoq. Pissuseq tamaani pingaarutilik alla tassaavoq immap issittumiitup immallu kissalaarnerusup naapiffiat. Tamaani aporaaffiusoq tappiorarnartunut assigiinngitsunik, ilaatigut nerisassat takkussorneratigut taamalu pilersitsinerup siulliup tulliatu qanoq annertutiginerannut planktoneqarneranullu sunniuteqartarpoq. Aammalumi imaq tarajoq sinerissap qanittuaniittoq sananeqaatimigut akuugaanermigullu avataata imaanit immikkoortinneqartarpoq, taannami nunamit qanitamiit imermik akoorneqartarmat.

Nalilersuiffigineqartoq issittorsuup kujatinnguaniippoq, subarktiskiusumilluni. Avasissumi immap ikerani avatangiisit naammattumik misissorneqarnikuunngillat, kisiannili paasissutissat Kalaallit Nunaata eqqaani ikkannersuarni aalisarfiusuneersut tunngavigalugit nalilersuiffimmi immap ikerani avatangiisit ikittuinnarnik assigiinngisitaartunik uumasooqarput – tamakku ali amerlaqalutillu eqimmattorsuusarput, taamalu nerisareqatigiinneq minnerpaaniit nerisunut pingaarnernut ta-kisuujunani, artit amerlanngitsut uumasooqatigiinnermi aalajangiisuunerullutik. Immami uumasooqatigiinnermi pisartoq malunnarnerpaq tassaavoq upernaakkut tappiorarnartut naasusut, nerisareqatigiinnermi toqqammavusut, amerleriarujussuarternerat. Tamakkua tappiorarnartunit uumasuusunit nerisarineqartarput, ilaatigullu kingunnit Calanus-init (pingaartumik *C. finmarchicus*) tassaasut immami uumasooqatigiinnermut pingaarutilerujussuit ilaat.

Bentisk fauna aamma flora

Bentiske makrofauna-p pinngorartut ilarparujussui nerisarpai taamaalillutillu aamma aalisakkanit, timmissanit imarmiunit miluumasunillu imarmiunit pingaaruteqartumik namminneq nerisaallutik. Nalilersuiffimmi mikrofaunamik misissuinerit ikittuinnaapput ataatsimullu isigalugu tamakkua qaqugukkut amerlassutsikkullu allanngoranerannut, avataanilu najortagaannut tunngatillugu ilisimasat amigaatigineqarlutik. Makroalgit sinerissamiittuupput manngertumik natilimmiuullutik 50 m sinnerlugu itissusilimmiissinnaasarlutik. Biomassi aammalu pinngoraneq ulittarnerup tinitarnerullu naqqaniittoq taassumalu avatinnguaniittoq annertuujusinnaavoq taammalu nerisareqatigiinnermi pingaarnerpaalluni. Tamakkua mikroalgit uumasuaqqanut immap naqqani nipinngasunut nerisaallutillu nerinianut illersuutaallutillu parnguttoornissamut, sarfamut mallillu qaartarnerannut imaluunniit nerineqarnissamut illersuutaasinnaapput. Pineqartumi mikroalgit assigiinngisitaarnerannut artinullu katitigaanerannut, biomassimut, pilersitsinnermut amerlassutsikkullu allanngorarnerannut tunngatillugu ilisimasat killilerujussuupput ilisimaneqanngingajavillutillu.

Aalisakkat

Avataasiorfimmi, ikkannersuarnilu aalisakkani natermiut, soorlu qaleralik, nataarnaq, suluppaagaq, qeeraq aalisakkallu artit aningaasarsiutigalugit pinarneqanngitsut amerlanersaapput. Qaleralik aalisarnermut pingaaruteqaqisoq nalilersuiffiup timaani suffisarsorineqarpoq qaleralillu ilanngussortut amerlanersaat aamma tamatuma avataaneersuusarlutik (Kalaallit Nunaata avannaa kitaa Canadalu). Putooruttut amerlasoorsuullutik ikkannersuarniittartut aalisakkanit, timmissanit imarmiunit arfernillu soqqalinnit nerisaalluurtuupput. Sinerissap qanittuani artit pingaarutillit pingasut suffisarput: saarullik, ammassat nipisallu. Ammassak aalisakkat annerusut, timmissat imarmiut, miluumasut imarmiut inuillu nerisaattut pingaarutiliuvoq. Saarullik nipisalu (suaat) aningaasarsiutigineqarput. Eqaluk aamma artiuvoq sinerissap qanittuani pingaarutilik sukisaarsaatigalugu aalisarneqarluartartoq. Artit allat annikinnerusumik iluaqutigineqartut, akissarsiutitit imalunniit akissarsiutiginagit, tassaapput immap eqalua, nataarnaq qeeralu.

Timmissat imarmiut

Nalilersuiffimi timmissat imarmiut ineqarfippassuaqarput, naak Kitaata avannarpasinnerusuani timmissat ineqarfissuisut annertutiginnikkaluartunik. Katillugit artit 20-it nalinginnaasumik tamaani erniortuusut naluneqanngilaq ineqarfiillu eqimanerpaat sinerissap qerertarpassuuniipput 63° aamma 66°N-p akornanniittuni, naak tamanna peqqissaartumik timmissanik piaqqiortunik misissuiffigineqarsimannikkaluartuq. Artit marluk kalaallit Nunaanni timmissat qaqutigoornerpaat ilagaat, tassalu qilanngat appallu sigguttuut, taakkua kalaallit rødlistianni nalunaarsorsimapput "ulorianartorsiungajalluinnartut" aamma "nungutaasinnaasut".

Artinut 13-inut nalilersuiffimmiittunut tunngatillugu Kalaallit Nunaannut nunanullu allanut pingaarutaat nalilernerqarpoq "pingaartorujussuusoq", timmissat piaqqiortartut amerlassusiat, isasartut ukiisartullu pissutigalugit (Tab. 4.7.1). Nalilersuiffigineqartoq timmissat imarmiut uki-isarfiattut pingaarutilerujussuuvoq. Tamassumami ilarujussua Kalaallit Nunaata kujata kitaani sikuneq ajortumut, timmissat imarmiut amerlasoorsuit Ruslandimeersut, Islandimeersut, Svalbardimeesut Canadameersullu oktoberimiit majimut ukiisarfiata ilagaa. Missiliorneqarpoq timmissat 3,5 millionit sinnerlugit tamatuma sinerissamut qaninnerusortaannaani ukiisartut. Amerlanerpaat tassaapput appat siggukitsut, mitit, mitit siorakitsut appaliarsuillu.

Timmisat imarmiut amerlasorsuit, qanorli amerlatigineri ilisimaneqanngitsut, avataa tamanna inger-laarfigisarluguluunnit ukiivigisarpaat.

Miluumasut imarmiut

Miluumasut imarmiut imaani uumasogatigiinnermi malunnaateqartumik ilaapput. Puisit assignngitsut tallimat nalilersuiffimmiipput, ilaatigut aataat amerlasorsuullutik tamanna tamakkerlugu ukiup annersaani puisaasut, qasigiarlu kalaallit rødlistianni "nungutaanissaa aar-lerinarluinnartutut" nalunaarsorsimasoq. Nalilersuiffiup avannarpasinnerusortaa aarrit ukiivigisartaqaannut pingaarutilimmut ilaavoq. Arfernut ilaapput soqqallit arlallit piffissap ilaatigut nalilersuiffimmi takkusimaarajuttut, taakkununga ilaallutik tikaagullit, tikaagulliusaat, qipoqqaat sejhvalillu. Tamanna neriniarfiannut ilaavoq arferillu takkusimaarfigisartagaat amerlanertigut neriniagaasa pingaernerit takkusi-maernerannut atasarpoq: ammassat, isituuqqat putooruttullu. Arfiviit tamaana ingerlaarfeqaramik januar-februar tamaanaqquttarput immaqalu nalilersuiffiup tamatuma avannannguani erniortarlutik. Arferit kigutilli arlallit tamaani nalinginnaapput, ilaatigut niisat, niisarnat, anarnat aarluarsuillu. Kujasinnerusumi qilalukkat qaortat qernertallu ukii-sarfiat nalilersuiffiup avannarpasinnerusortaanut atavoq.

Kippasinnerusortaanu ukiukku upernaakkullu nanoqartarpoq, tassani apeqqutaasarluni kitaata sikuata qanoq Davis Strædemut siaruarsimatiginera.

Piniarneq iluaquteqarnerlu

Uumasut isumalluutit tamaani tamarmi inunnit iluaqutigineqarput; annikinnerusumik sunngiffimmi piarneq inuussutissarsiutigalugulu pinartuuneq sinerissami tamarmi ingerlanneqarpoq, annertuumilli iluanaarniutigalugu aalisarneq avataasiorluni ingerlanneqarluni. Sinerissap qanittua ukioq kaajallallugu sikuuneq ajormat ukioq tamaat piniarnermut periarfissarissaarpoq, naak piffissap ilaatigut piniaqqusaanngiffeqaraluartoq. Timmissat imarmiut isumalluutitut pingaernerpaanut ilaapput ikigisassaannngitsunillu pisaqarfiusarlutik. Appat mitillu piumaneqarnerpaapput 2008-milu nalilersuiffimmi 35.000-inik 11.000-inillu pisaasunik nalunaarutaasimallutik. Puisit aamma amerlasuunik pisaqarfiusarput. Amii tunineqartarput Kujataanilu ammerivimmi suliaralugit nunani allani niuerfinnut tuniniagassiarineqartarlutik, neqaalli nammineq nerisarineqartarpoq. Puisini pingaernerpaavoq aataaq ukiumut 30.000 missiliorlugit nalunaarsuiffimmi pisaralugu nalunaarutigineqartartoq. Aaveq, qilalukkat qaortat qernertallu ukiukkut upernaakkullu pisarineqartarput pisassiisarnikkullu killilersorneqarlutik. Niisat, tikaagullit, tikaagulliusaat qipoqqaallu tamaani pisarineqartarput, siullit taakkua marluk pisaasartunit amerlanersaallutik. Tikaagullit, tikaagulliusaat qipoqqaallu pisassiissutigineqartarput IWC-mit aalajangerneqartartumik. Nannut amerlanngitsunik, nalilersuiffiup avannarpasinnerusortaanu pisaasarpud pisassiissutitigut killilersorneqartumik.

Iluanaarniutigalugu aalisarneq Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiutini pingaernerpaavoq, 2009-milu Kalaallit Nunaata nunanut allanut niuernikkut isertitaasa 88 %-iinik (1.7 milliard DKK) isertitsissutaasimalluni. Qalerallit, kinguppaat saattuallu nalilersuiffimmi aningaasarsiutigalugit iluaqutigineqarput Kalaallit Nunaannilu ukiumut pisaasartut tamarmiusut ilarparujussui tamaani pisarineqartarput. Saarullinniarneq ukiuni qulikkuutaani kingullerni annertusiartorpoq, saarulliilli nutaanik ilaartornerat assut allanngorarluni. Siusinnerusumut (1960-ikkunnut) naleqqiullugu ullumikkut saarullittarineqartartut ikittuarasuupput; 2009-10-mi avataasiorluni saarullinniarneq nalilersuiffimmi matoqqatinneqarpoq. Sinerissap qanittuani annertungitsumik aalisarneqarpoq, aliikkutaralugu akissarsiutigaluguluunniit, soor-

lu nipisat, qeeqqat, suluppaakkat, saarullit, uukkat, ammassat, eqaluit kapi-sillillu aalisarneqarlutik.

Takornariartitsineq Kalaallit Nunaanni ingerlataavoq annertusiartortoq ma-ssakkullu nuna tamaat isigalugit inuussutissarsiutinut annerpaanut pinga-juulersimasoq. Takornariat 2008-mi 82.000-isimapput (imalunniit unnuinerit 250.000), taakkualu amerlanersaasa nalilersuiffik, pingaar-tumillumi Nuuk tikeraarsimavaat. Umiarsuillu takornarianik angallassisut takornariat amer-liartuinnartut tikittalernerannut ilapittuutaasimapput. Sinerissap qanittua takornariartitsinermut pingaaruteqarluinnartuuvoq.

Klimap allanngorneri

Klimap allanngornerisa immami uumasogatigiinneq annertuumik sunnersi-naavaat, minnerunngitsumillu issittumiit. Artit pingaarnerit sumut aggu-ataarsimanerisa eqimassusiisalu nerisareqatigiinnermi allanngorneri anner-toorujussuarmik uumasogatigiit aqqissuussimanerannut kinguneqarsin-naapput, taakkununngami ilaasuummata. Piniarneq aalisarnerlu qularnan-ngilluinnartumik sunnerneqartussaapput. Uumasogatigiit ilaannut klimap allanngorneri ilungersuatitsinngitsoornaviannngillat, soorlu piniarnikkut aa-mma ilungersuatinneqartartut, taammalu kingunerissallugu uuliaarluerner-nut suli misikkarinnerulerneq. Ummasogatigiit allat takkusimanerulersin-naallutillu uuliaarluernerneq akiuulluarnersinnaapput klimap allanngornerisa kinguneranik. Kiisalu ilimanarpoq artit katitigaanerat allanngoru-maartoq, artimmi ilaat tammarumaarmata allallu takullutik siammarsima-ffiata avannarpariartornerata kinguneranik.

Mingutitsissutit

Mingutitsissutinut, soorlu kulbrintinut saffiugassanullu oqimaatsunut, qa-noq annertutigisumik akooreernerannut tunngatillugu uuliasiornermut ata-tillugu avatangiisinut ajoqusiisinaanerat sunniutigisinaasaallu eqqarsaati-galugit ilisimasat pingaarutilerujussuupput.

Kalaallit Nunaanni mingutitsissutit ilaat, taakkununnga ilaallutik organo-klorider, suli annertujaarujussuupput tamakkua ungasissumiit Issittumut ingerlaartarnerat pissutaalluni. Tamakkua annertunerupput uumasogati-giinni nerisaqarnikkut qaffasinnerusumik inissisimasuni, soorlu arferni na-nnunilu. Kiisalu mingutitsissutit sivisuumik sunniusimasartut nutaat massa-kkut uuttorneqarsinnaalersimapput, soorlu ikuallannaveeqqutit bromeriu-sut. Umiarsualiviit qanittuulu eqqaassanngikkaanni uuliamut attuumasut, PAH-t ilanngullugit, annertugisassaannngillat tamaaneereersutullu isigisaria-qarlutik.

Kalaallit Nunaanni uumassusilinni immamiittuni, tassa nalilersuiffik ilan-ngullugu, mingutitsissutit suli annertugisassaannngillat. Pingaartumik mi-ngutitsineq tamakkualu uumassusilinnut sunniutigisinaasaat, peqqinni-ssamat piginnaasanillu annikillissutaasinaasut eqqarsaatigalugit sunniutigi-sinaasaat ilanngulugit tassani pineqarput. Assigiinngitsut tamakkua misi-kkariffiqineqassusiannik aammalu nalunaarsuinnermi periaatsinut tulluassu-siannut tunngatillugu annertunerusumik ilisimasaqarnissaq pisariaqartinne-qarportaaq.

Ingerlatanik naliliineq

Naliliinerit makkua ullumikkut artit agguataarsimanerannut, uuliamut tun-ngatillugu ingerlatanut nalinullu killigititanut qanoq tigusisarnerat aamma-

lu klimami pissutsinut atuutunut tunngatillugu ilisimasaniq tunngaveqarput. Klimalli allanngorneri nalilersuiffimmi avatangisinik annertuumik allanngortitsiumaartut ilimagineqarpoq, taamaattumik oqaatigineq ajornarpoq naliliinerit ukiuni qulikkuutaani aggersuni aamma atuukkumaarnersut. Aammami nalilersuiffiusup ilarujussua iluamik misissuiffiunikuunngilaq taamaattumillu ilisimalikkat nutaat naliliinernik allanngortitsisinnaapput.

Ujarlerneq

Ujarlernikkut ingerlatat utaqqiisaannaasarput ukiualunni ingerlagajuttut aammalu akuersissutaateqarfimmi sumi tamaani ingerlanneqarumaartut. Uuliamik iluaqutigineqarsinnaasumik nassaartoqanngippat taava ingerlatat taamaattut univittussaapput. Uuliamilli nassaartoqarpat taava ingerlatat ineriartortitsininngorlutillu uuliaqarfimmik iluaquteqarninngussapput (ataaniittoq takuuk).

Ujarlernikkut ingerlatat sunniutaat tassaasinnaapput ingerlatat nipiliorneri (assersuutigalugu sajuppillatitsisarlu misissuinerit, immap naqqani qillinerit helikopterpalunnerlu), qillinerimi aniatitsinermilu. Sunniutit annertunerusut pinngitsoorneqarsinnaapput illersuutaasunik iliuuseqarnikkut, soorlu misikkariffiuallaartumi ingerlatsinaveersaarnikkut imaluunniit piffisap ilaatigut ingerlatisannginnikkut.

Artinit tamaaniittunit sajuppillatitsisarlu misissuinerup nipilortitsinernut arferit soqqallit misikkarinnerupput (tikaagullik, tikaagulliusaaq, sejhval qipoqqarlu) aamma arferit kigutillit, soorlu kigutilissuit anarnallu. Tamakua aasaanerani najortakkaminnit pingaarutilinnit nujutinneqarsinnaapput. Arferit qimagutitaanerit siammartinneqarneralluunniit piniartunit pisariuminarnerannik akornusiisinnaapput najortuartsimasaat piniarnermut pingaaruteqartuusimappata. Qilalukkat qernertat, qaqortat, arfiviit aarrillu aamma immami sajuppillatitsisarlu nipiliornermit sunneruminartuupput, kisiannili najortagaat annikitsuinnarmik sajuppillatitsisarlu misissuiffimmut ilaavoq.

Sajuppillatitsisarlu misissuinerit qaangiukkumaarmata tamakua, uumasogatigiinnut ataasiaanarluni misissuinerit siviisuumik sunniusimanissaat ilimanarpallaanngilaq. Aarlerinarsin-naavorli misissuinerit taamaattut arlallit ataatsikkut ingerlanneqarpata, imaluunniit misissuinerit siviisuumik imaluunniit ukiuni arlalinni ajoqutaasinnaaffimmi ingerlanneqarpata pisut assigiingitsut ataatsimut sunniutaat (kumulative effekter) pilersinnaammata. Misissuinerit immikkut ittut 3D-sajuppillatitsisarlu misissuinerit, amerlanertigut sumiiffinni annikkinnerusuni atorveqartartut, annertunerumik ajoqusii-gallarsinnaapput qaangiukkumaartunilli.

Aalisarnermut atatillugu sajuppillatitsisarlu nipiliornerup ajoqusiiisinnanera qalerallinnut annertuneruvoq. Taakkuami tatamitillugit nigortikkallar-neqarsinnaapput (ullualunni sapaatip akunneriniluunniit) taamalu aalisarfinni pisakinnerulernermik kinguneqarluni. Qalerallit sumerpiaq suffisarnerat erseqqivissumik tikkuarneqarsinnaanngikkaluartoq suffinerisa nalaani sajuppillatitsisarlu misissuinerit pinaveersarnissaat inassutigineqassaaq (ukiuleqqaasaani). Kinguppanik saattuanillu aalisarneq sunnerneqassaganngilaq.

Qilleriveqarfinni nipiliorneq aamma qaangiuttussaavoq, najukkalli ilaanni sajuppillatitsisarlu misissuinermit aalaakkaanerusumik ingerlanneqaru-

maarlutik. Nalilersuiffimmi artit misikkarinnerit tassaapput arferit aarrillu. Arferit nuuffigineqarsinnaasumik najugassaqassappata ingerlatat tamakkua ajortumik kinguneqarnissaat ilimagineqanngilaq, qillerveqarfiilli arlallit ataatsikkut misissuiffimmi ingerlassappata tamanna kumulative effektinik aammalu arferit nuuffigisinnaasaraluaminnit nujutsinneqarnerannik kinguneqarsinnaasoq aarlerigineqarsinnaavoq.

Maralluk qillinerermi atorneqartoq qillernerlukullu immap naqqanut aniatinneqartut immap naqqata uumasuinut sunniuteqarsinnaavoq. Ilimagineqarpoq nalilersuiffiusumi aniatitsivippiaannanut sunniuteqarumaartoq qillinerermi maralluit avatangiisinut ajoqutaannginnerusut atorneqarpata. Sumiiffinili misikkarinneruni misiliilluni qillisoqarnissaa sapinngisamik pingitsoorniarluinnartariaqarpoq. Qillisoqalersinnagu qillerviusussami tungaviusumik misissuineqartariaqarpoq tamaani pissutsit aartilluunniit immikkoorluinnartut uppernarsaaser-sornissaat siunertaralugu, artit soorlu immap nillertup korali imaluunniit svampeqarfiit, annertunerusumik qallersuinermit navianartorsiortineqarnerat annertusisinnaammat. Qillinererup kingornagut misissuinerit uppernarsassavaat malunnaatilinnik sunniuteqarsimanersoq.

Misissuilluni qillinererit ingerlataapput nukimmik piariaqartitsisorujussuit tamatumalu kingunerissavaa annertuumik naatisiviup gassiinik aniatitsineq. Qillinererup ataasiinnarluunniit kalaallit gassinik tamakkuningga aniatitsinerat malunnaatilinnik annertusitittussaavaa.

Kiisalu misissuilluni qillinererup uuliamik aniasoornikkut uuliakoorsinnaaneq ("blow-out") aarlerinartora (ataaniittoq takuuk).

Ujarlernerermi akuerineqarsinnaanngitsunik avatangiisinik sunniinerit pinaveersaarneqarsinnaapput avatangiisinik misissuinerit tungavigalugit peqqissaartumik pilersaarusiornikkut "Best Available Technique" (BAT) aamma "Best Environmental Practice" (BEP) malillugit mianersortumik ingerlatsigaanni nunallu assigiinngitsut piumasaqaataat (OSPAR) malillugit suligaanni, assersuutigalugu sumiiffinni misikkarissuni piffissanilu aalajangersuni.

Ineriartortitsineq tunisassiornerlu

Ineriartortitsineq tunisassiornikkullu ingerlatat nalilersoruminaatsuppup sumiiffissaat qanorlu annertutiginissaat ilisimaneqanngimmat. Sunniutinut nalinginnaasumik ingerlatat qassiunerat, qanoq tamaani imminnut ungasi-tsiginerat qanorlu sivisutigisumik ingerlanneqarnerat apequtaasussaavoq. Tassunga atatillugu pingaartuuvoq ataatsimoortumik sunniutissaasa nalilersorneqarnissaat.

Piiaanermut, tunisassiornermut assartuinernullu atatillugu ingerlatat sivi-suujusarput (ukiunik qulikkuutaartunik sivisussusillit) aammalu ingerlatat arlaqartut ajorluinnartumik avatangiisinik sunniisnaapput.

Aniatitsinerit

Ineriartortitsinerup tunisassiornerullu nalaanni qillinererit ingerlassapput aammalu maralluk qillinerermut atorneqartoq qillernerlukullu ujarlenerup nalaaniit annertunerujussuarmik aniatinneqassallutik. Aniatitat sapinngisamik annikillisarneqartariaqarput, atoqqittarnerisigut aammalu piiarnerlukut uterartinnerisigut taamaallaallu kemikaliat avatangiisinut ajoqutaanngitsut aniatinnerisigut (assersuutigalugu "qorsuit" "sungaartullu"), issittumi

toqunartoqarneri arrortikkuminarnerilu misiligarneqareersimasut kisimik atorineqartariaqarput. Kemikalianik "qernertunik" atuinissaq Kalaallit Nunaanni inerteqqutaavoq kemikaliillu "aappaluttut" taamaallaat atorineqarsinnaapput immikkut akeritissimagaanni. Aniatitat toqunartuunngitsut immap naqqani aserorternerit angisusiisa agguataarsimanagerat allanngortissinnaavaat aammalu aniatitsiviusup qanittuani uumasut natermiut sunnersinnaallugit.

Aniatitalli isumakuluutigineqarnerusut tassa tunisassiornermi imeq atorineqartoq (uuliamut ilanngullugu pumperlugu qallorneqartoq) uuliaminernik akoqarsinnaammat. Misisuinerit nutaanerusut maluginiarpaat uuliamineerannguit timmissat, aalisakkat pinngorartullu sunnertaraat. Sunniutit taamaattut pinngitsoortinnissaannut periusissaq piukkunnarnerpaaq tassaavoq erngup tunisassiornermi atorineqartup pitsaanerusumik saleqqaarlugu iginneqartarnissaa, imaluunniit suli pitsaanerussagaluarpoq imeq utertillugu qillikkamut utertinneqartartuuppat, soorlu Lofoten-Barentshavemi tamanna atorineqartoq.

Erngup umiarsuit ballasterisimataata aniatinneqarneranut atatillugu arlerinarpoq uumasut maanimiunngitsut eqqunneqarnisaat aammami maanniittut qerliinnarlugit amerliartortartunik eqquussuissutaasinnaammat. Taamaattumik imeq ballasterineqarsimasoq suliarineqartariaqarpoq peqqussutillu aalajangersut malillugit aniatinneqartariaqarluni. Tamanna suli imatorsuaq Issittumi ajornartorsiutaanngikkaluarpoq. Kisiannii aarlerinartua annertusiartortussaavoq klimap allanngorneri uuliamillu tunisassiorfimmik pilersoaqarpat umiarsuit uuliamik assartuutit amerliartornerat peqatigalugu.

Uuliasiorfimmik ineriartortitsineq uuliamillu tunisassiorneq nukissarujussuarmik atuisuupput ingerlatallu taamaattut Kalaallit Nunaata naatitsiviup gassiinik aniatitsineranut annertuumik ilapittuutaasussaapput. Norgemi uuliasiorferujussuit ilaat ataaseq ullumikkut Kalaallit Nunaata tamarmiusup CO₂ –mik aniatitaata marloriaataanik aniatitsivoq.

Pisorpaluk

Qillerinernit atortullu inissititernerisa nipiliornerat ineriartortitsinerup tunisassiornerullu nalaani ingerlaannartussaavoq, tamannalu arferit aasami najortagaasa annaaneqarnerannik tamakkualuunniit illikarnerannik kinguneqarsinnaavoq, pingaartumik tunisassiorfiit arlallit ataatsikkut ingerlanneqassappata. Umiarsuit (sikunik aserortertit ilanngulugit) helikopterillu nipiliornerat ujarlernerup nalaaniit atamaarnerulersussaasoq maluumasunik imarmiunik timmissanillu imarmiunik sunniisnaavoq. Artit nalilersuiffimmi eqqoruminarnerit tassaapput timmissat amerlasoorsuullutik piaqqiortartut, arfiviit, qilalukkat qernertat, qaqortat, tikaagulliit, tikaagulliusaat, niisat aarrit – artit nipip ulorianartumik nassataqartarneranik ilisimasallit, soorlu aallaaniarnermiit. Qangaanilli piniarfiusartut aamma sunnerneqarsinnaapput. Timisartut aalajangersukkut qutsissutsikkullu aalajangersukkut timmisarnerisigut helikopterip nipiliornerisa sunniutaat annikillisinneqarsinnaapput.

Atortoqarfiit inissinneqarnerat

Imaannarmi atortoqarfiit sumut inissinneqarnerat atassuteqaatinillu pilersitsinerup qanittumi immap naqqata uumasui sunnersinnaavai neriniarfiillu pingaarutillit aserorsinnaallugit – aaveq taama eqqoruminartuuvoq, naak taanna nalilersuiffiup avannarpasinneraani naapitassaanerugaluartoq. Mi-

tit siorakitsut ukiisut neriniarfii ikkannersuarniittut (pingaartumik Fyllas Bankimi) aamma misikkarissuupput. Nunami atortulersuutit tamaani timmissat erniortut sunnersinnaavaat, eqaluit kuunnut aalajangerssumut ajornissaat mattussinnaallugu, sinerissap qanittuani naasut uumasullu aserorsinnaallugit, aammalu nunap alianaatsuunera sunnernerlussinnaallugu. Kingulleq taanna takornariaqarnermut pingaarutiliuvoq.

Aalisarnermut immikkut sunniuteqartussat tassaapput isumannaatsuunissaq pillugu matusat/tikeqqusaanngitsut (500 m-eriugajuttut) imaannarmi atortuugallartut ataavartulluunniit eqqaanni pilersinneqartartut. Tamakkua annertuumik qaleralinniarluni kinguppanniarlunilu aalisarfiulluurtunut sunniuteqartussaapput.

Atortulersuutit qaammaqutillit ikumasullu (gassi ikumasooq) timmissanit imarmiunit taartillugu qaninniarneqartarmata, pingaartumik mitit, immaqalu appaliarsuit tamakkununga qaalluitsisarnissaat aarleqqutigisariaqarpoq.

Pissutsit arlallit ataatsimut sunniutaat (Kumulative effekter)

Kumulative effektit uuliasiorfinni ingerlatanit tamanit (inunnit pisunik klimallu allangornerinik ilallugit) pisut, ingerlatat qanoq annertutiginnissaat ilisimatinnagu assut nalilersoruminaapput. Sunniutit suunissaannut apeqqutaassaaq ingerlatat qanoq annertutiginerat, ingerlatat qassiunerat tamakkualu qanoq sivilutigisumik ingerlanissaat. Naliliinissaq tamakkua ilisimalernissaannut utaqqittariaqassaaq.

Ineriartortitsinerup tunisassiornerullu sunniutaat killilersimaaneqarsinnaavoq sukumiisumik avatangiisinik misissuinerit (uumasoqarfiit eqqoruminarnerusut sunnerneqarnerannik paasiniaanerit) tunngavigalugit atortoqarfinnik assartuullunilu aqqutinik pilersaarusiornikkut. Taamatuttaaq BEP, BAT aamma nunat allat immamut silaannarmullu aniatitat millisinniarlugit maleluaqusaat (assersuutigalugu OSPAR aamma HOCNF) atulersinneqartariaqarput.

Uuliaarluerneq

Avatangiisit eqqarsaatigalugit ingerlatani qulaani eqqartorneqartuni ajutoorneq ajornerpaaq tassaavoq annertoorsuarmik uuliaarluerneq. Uuliaarluerneq qillerinerup nalaani pisinnaavoq ("blow-out") imaluunniit uuliamik toqqortuiffimmi assartuinermiluunniit pisinnaalluni. Anertoorsuarmik uuliamik aniasoornerit qaqutigooortutut oqaatigisariaqarput, teknikikkummi aqqiissutissat isumannaallisaanikkullu pissutsit nutarterneqartuarmata. Taamali pisoqarsinnaanera aarlerinartuarpoq.

Davis Strædemi nalilersuiffimmut tunngatillugu uuliamik aniasoqarpat qanoq pisoqarnissaanut tunngatillugu pisuusaartitsinermik modellit atorlugit misiliisoqarsimanngilaq.

Uuliaarlluertuujussuarnerup immaqaa uumasooqatigiiffiit tamaasa sunnersinnaavai, pinngoratitsivinniit nerisareqatigiinnermi qullerpaanut. Tamanna uumasooqatigiinnik artinillu sunniinissamut, ilami immaqaa uumasooqatigiinnik ataatsinik, ukiuni qulikkuutaani arlalinni atuussinnaasumik aarlerinartorsutaavoq, soorlu Alaskami Prince William Sundet-imi uppernarsarneqartoq. Uumasooqatigiit ilaannut tunngatillugu toqusartut taarserneqarsinnaasarput, nalinginnaasumik

toqusarnermik taarserneqarluni, uumasulli ilaannut tunngatillugu nalinginnaasumik toqusarnermut ilasaataasinnaalluni. Uumasut ilaat sukkasuumik siumut saaqqittarput, allalli arriitsuarsuarmik qaangiiniartarlutik qanoq uumariaaseqarnerat uumasogatigiillu qanoq atugaqarnerat tassani apeqqu-taalluni. Artit uuliamit eqqoruminarnerusut piniarneqartuusullu uuliamit sunnerneqarnerat annikillisinneqarsinnaavoq pisaasartut killilersuiffiuneru-sumik ikiliartuutaanngitsumillu aqutsivigineqarneratigut. Pitsaasunik im-mami sikuusartumi pinarveersaartitsisinnaannginneq avinngarusimasumii-kkajunnerallu uuliaarluerneqartillugu ajornerusumik kinguneqartitsisarpoq.

Nalilersuiffiusoq tamanna immikkoortunut arfineq pingasunut avitaavoq uuliaarluernermit qanoq navianartorsiortinneqarsinnaanerat tunngavigalu-gu immikkoortitikkani. Misissuineq artit arteqatigiikkuutaallunniit qanoq tamaaniittigisarnerat, artit imaluunniit uumasogatigiit uuliamit sunnerumi-narnerat, uuliap qanoq sivistigisumik sumiiffigisinnaasaanik (oil residen-cy) isumalluutinik atuinermik aammalu apeqqutinik ataasiakkaanik allanik tunngaveqartinneqarpoq.

Ukiup qanoq ilineratigullunniit avataani sumiiffiit, tasaanerusut nunaviup tunngaveqarfia, eqqoruminarnerpaanut ilaapput. Tamakkuami timmissanut imarmiunut ingerlaanut ukiisunullu pingaarutilerujussuupput, kinguppan-nik saattuanillu aalisarfiullutik aammalu arfernit soqqalinnit neriniarfiullu-tik. Upernaakkut ukiuuneranilu nalilersuiffigineqartup kujammut kimmut isua uuliaarluernermit assorsuaq navianartorsiortikkuminartutut nalilerne-qarpoq. Tamatumunnga pissutaavoq annertoorujussuarmik qaleralinniar-fiunera aammalu martsimi aprilimilu natsersuarnit kitaata sikuata sinaava erniorfiummat.

Ukiup qanoq ilinerisa sanilliussuunneranni misikkarissutsimut uuttuutit pi-viusut aammalu agguaqatigiissitsinerit tunngavigalugit tamanut tunnga-tillugu ingerlanneqartut takutippaat ukiuunera ajoqusiiffigissallugu ajorner-paasoq, upernaag ukiarlu qanittuararsuarmik tulleralugit, aasarli uuliaarlu-ernermit taama eqqoruminartiginani. Taama assigiinngisitaarnermut pissu-terpiaavoq timmissat imarmiut amerlasoorsuullutik ingerlaartut/ukiisut u-pernaakkut, ukiukkut ukiakkullu tamanna najortarmassuk. Ataatsimut isi-galugu timmissat imarmiut uuliaarluernermit navianartorsiortikkuminarto-rujussuupput, pingaartumik appakkut mitikkullu (havænder).

Nalilersuiffiusumi sinerissap qanittua immikkut eqqoruminartuuvoq assi-giinngitsorpassuarnik kangerlunni iterlannilu uumasogarfiusoq uuliap u-niffigisinnaammagu uuliap toqunartuinik eqiteriffinngorlugu. Aalisakkat suffisut, soorlu ammassat nipisallu upernaakkut, eqaluit kuuit paavini ka-tersuuttartut timmissalu imarmiorpassuit ajoquserneqarsinnaapput – aasa-kkut, ingerlaarnermik nalaani pingaartumillu ukiukkut Atlantikup avannaani Kalaallit Nunaatalu kitaani kujataani timmiarpassuit katersuuffigisarta-gaanni. Sinerissap qanittuani sivisuumik sunniusima-sinnaavoq uulia kin-nerni ujaranngortuni, ujaqqat akornanni, uiloqarfinni qaarsullu quppaani unissimappat. Uuliaarluerfinni taamaattuni uulia arriitsuinnarmik aniaru-saarsinnaavoq ataavartumillu mingutitsilersinnaalluni ukiunik qulikkuu-taanik arlalinnik sivisussuseqarsinnaasumik. Alaskami Prince William Sund-imi uuliaarluernerit taamaattut timmissat najortagaat suli ulloq manna tikillugu iluarsisimangillat. Sinerissap qanittua tamaani aalisartunut pini-artunullu pingaarutilerujussuuvuq, uuliaarluerneqarpallu ingerlataat malu-nnartumik sunnerneqarsinnaapput inerteqquteqarfisigut piniakkallu najor-

takkaminnik allanngortitsinerannit. Takornariaqarnertaaq sinerissap qanittuani uuliaarluernermit ajoquserneqarumaarpoq.

Nalilersuiffiup avannarpassinnerusortaa kippasinnerusortaa ukiuunerani upernaakkullu kitaata sikoqartarnera pissutigalugu isumakulunnarneruvoq. Sikulimmi uuliaarluertoqarneratigut uulia sikut akorninut sikullu ataani illisimanernut unerarsinnaavoq. Aallaqqaammut sikup uuliaarluerneq siaruatsaaleqqaassavaa, uuliali sikumut nipinngammat sumorsuaq sikumit angallanneqarsinnaavoq (imatut nungukkiartorani) taamaattumillu avatangiisit, soorlu immap timmiai miluumasullu imarmiut uuliaarluerfiusumit ungasisorujussuarmiittut sunnernerlussinnaallugit. Uulia aamma sikup sinaavani sinaaqarfianiluunniit uninngatinneqarsinnaavoq pinngorarfissuarmi pinngorarnermut ajoquseruminartumi, timmissanut imarmiunut miluumasullu imarmiunut ajoqutaalerluni.

Ataatsimut isigalugu uuliaarluerneq pitsaanerpaamik pinaveersaarneqarsinnaavoq pilersaarusiorduarnikkut periaatsinillu isumannaallisataasunik aaqqissuussanik atuinikkut (HSE), mianersortumik pissuseqarnikkut (BEP, BAT) aammalu nunani allani peqqussutit (OSPAR) malinneqarnerisigut. Immami sikuusumi uuliaarluernerup pissuserisartagaanut tunngatilluguli ilisimasat massakkut pigineqartut killeqarput sikuusumilu uuliaarluernerup akiorneqarnissaanut teknologi pigineqartoq ullumikkut suli naammangilaq.

Pinngorarneq uumasuaqqallu tappiorarnartut

Naliliineqarpoq imaannarmi immap qaavani uuliaarluernerup sunniutaa pingorarnermut uumasuaqqanullu tappiorarnartunut annertuujussaangitsoq tamakkua annertoorujussuarmut siaruarsimanera amerlassusiallu eqqarsaatigigaanni. Ajortumillu sunniuteqarsinnaanerat (pinngorarnerup minnerulernissaa) sumiiffinni aalajangersuni upernaakkut algenileruttorfiani, ajoquseruminarnerpaaffimmi ajoqutaasinnaanera isumakulunnartuuvoq.

Mexico Golf-imi 2010-mi Macodo-brønden-imi uuliamik aniasoornermit, immap iluani itissutsini assigiinngitsuni uuliaminertarujussuit sumorsuaq siaruarfigisaannit, misilittakkat malillugit immapa pinngorarnermut uumasuaqqanullu tappiorarnartunut tunngatillugu naliliineq allanngortittariaqarsinnaavaa, taamatut ittumik nalilersuiffimmi uuliamik aniasoorneqassagaluarpat. Massakkulli Mexicanske Golf-imi ajutoorneq tunngavigalugu inerniliinissaq piaarpallaarpoq, tassami tassanngaanniit ilisimatuutut paasissutissiissutit suli annertunneqimmata. Qularutissaanngilarli immap naqqani Mexico Golf-imi aniasoorneruuartut angitigisumik aniasoorneqassagaluarpat ilimagisariaqartoq tamanna immap qaavani aniasoornermit annertunerusumik pinngorarnermut, uumasuaqqanut tappiorarnartunut aamma aalisakkanut tuckerlaa-nut/kinguppaallu piaraannut ajoqusiineq annertunerujussuussagunartoq.

Aalisakkat peqqullu piaraat tuckerlaat

Ataatsimut isigalugu suaat peqqullu piaraat tuckerlaat inersimasuninnganit uuliamut misikkarinnerupput, aammalu uumasogatigiit ilaartortuunerat appassutaasumik akornuserneqarsinnaavoq tamannalu ikilinermik kinguneqarsinnaalluni ukiuni arlalissuarni aalisarnikkut pisakinnerulernerumik kinguneqartumik. Saarullik Atlantikormioq eqqoruminartorujussuuvoq suaat piaraallu tuckerlaat immap qaava 10 m angullugu itissusilik najortaramikku, akerlianilli kinguppat qalerallilu piaraat tuckerlaat itinerusumiittarlutik taamalu immap qaavani

minguttitamiit ajoquserneqarsinnaanerat annikinnerulluni. Immap iluani aniasoorujussuarnikkut itissutsini assigiinnngitsuni annertoorsuannngorluni unerartoq suannut tuckerlaanullu itissutsini assigiinnngitsuni sunniisinnaavoq peqarneranullu, soorlu kinguppannik, qaleralinnik, saattuanik putooruttunillu, sunniisinnaalluni.

Immap naqqata uumasui

Uumasut natermiut uillut pequillu uuliaarluernermit eqqoruminartuupput, imaannarmili imatut sunniuteqarnissaa ilimagineqanngilaq uulia immap naqqanut kivinngippat. Ikkattumi (< 10-15 m) toqunartut uuliamiittut immap naqqanut pisinnaapput tamaani naasunut, immap natermiunut uumasunullu tamaaniittunut tamakkualu iluaqutaanerannut sunniuteqarnerlussinnaallutik, pingaartumik miternut siorartuunut, miternut siorakitsunut, allernut, ussunut aavernullu. Immap naqqaniit annertoorsuarmik aniasoorikkut itisuup naqqani uumasut aamma sunnerneqarsinnaapput.

Aalisakkat inersimasut

Imaannarmi immap qaavanut aniasorneq aalisakkanut inersimasunut sunniuteqarnissaa ilimagineqanngilaq. Akerlianilli immap naqqani aniasoorujussuarneq "blow-out" aalisakkat ikerinnarmiut natermiullu avasiinnarsuarmiittut eqqorsinnaavai, toqqaannartumik imaluunniit nerisareqatigiinnikut. Qalerallit taakkuninnga marlunnit sunnerneqarsinnaapput, taakkumi immap naqqaniit qaffarterlutik ikerinnarmi nerisassarsiortarput. Sinerissalli qanittua aarlerinarnerpaavoq, uuliaminerujussuit toqunartullu tassanngaanneersut iterlanni kangerlunnilu unissinnaammata aalisakkat annertuumik toqorarnerannik kinguneqartumik (qulaaniittoq takuuk).

Aalisarneq

Imaannarmi uuliaarluernerup siullermik aalisarneq eqqussavaa utaqqiisagallartumik aalisarfigeqqusaanngitsutigut, taakkua pilersinneqassapput aalisakkanik mingutsinneqarsimasunik pisaqarnissaq pinngitsoortinniarlugu. Taamatut matuneqarsimasut qanoq sivistigisumik matoqqanissaannut apeqqutaavoq uuliap anianerata qanoq sivistiginera, silap pisusii allallu. Avataasiorluni qaleralinniarnaq nalilersuiffiusumi annertoorujussuavoq aalisarfigeqqusaanngitsulersuisoqassagaluarpallu nalilersuiffiup kitaani Canadami aalisarfiit aamma ilaatinneqartussaassapput. Tamatumunnga pissutaavoq qaleralik ungasissorsuarmut piffissaq sivistunngitsoq atorlugu nikerartarmat taamalu aalisakkat mingutsinneqarsimasut (tipittut – "tainted") uuliaarluerfimmit ungasissorujussuarmini pisarineqarsinnaallutik.

Nalilersuiffittaaq Kalaallit Nunaanni kinguppannik saattuanillu aalisarfiit pingaarnerpaat ilagaat. Aalisarfigeqqusaanngitsulersuinerup aamma aalisarnerup aningaasarsiornikkut annertuumik annaasaqarnera kingunerisinnaavaa.

Sinerissami uuliamik mingutsinneqarsimasut sivistunerusunik sivikinnerusunilluunniit aalisaqqusinnginneq kingunerisinnaavaa. Assersuutissaqarpoq uuliaarluerneq pissutaalluni qaammaterpassuarni aalisaqqusiunnaaneqartarmat, pingaartumik uuliaoq immap naqqanut sissamullu nipissimatillugu. Sinerissap qanittuani inuussutissarsiutigalugu aalisarneq pingaartumik najukkani saaqullinniarnervoq, ammassalli nammineq atugassatut annerusumik pisarineqartarluni.

Timmissat imarmiut

Timmissat imarmiut immami uuliaarluernermit eqqornerlukkuminartorujussuupput, piffissammi annersaa immap qaaniittarput uuliaarluerfioqqajaa-nerpaasartumi uuliallu siaruarterfigisartagaani. Meqqoqarnerat ajoquseru-minarnerannut pissutaavoq, ilami uuliaminnguugaluartulluunniit meqquisa oqorsaataanerat puttalatitsinerallu aserorsinnaavaa. Timmissat mingutsinneqartut amerlanertigut qiullutik, perlerlutik, ipillutik toqunartulluunniit pissutigalugit toqusarput. Nalilersuiffiusumi sinerissap qanittua eqqornerlukkuminarnerpaavoq, ukiormi kaajallangajallugu tamaani timmiarpassuaqartarpoq. Timmissat tamakkua ilarpassui, piaqqiortut, isasartut ukiisartullu ilanngullugit najugannaaraqarput qeqertarpassuaqarfimmi. Uuliaarluernissamut sillimaniarneq taamaattuni ajornakusoortorujussuusarpoq, alimasippallaarneq, sinerissap ilusaa silarlukkajunneralu ilaatigut pissutaallutik. Timmissat imarmiut eqqornerlunneqarsinnaanerpaat arriitsumik kinguaassioruupput, tassaallutik appat ilaqutaallu, appaliarsuit, mitit allerillu nalilersuiffiusumi amerlasoorsuullutik ukiisartut, tamannami nunanit assigiinngitsuneersunik timmissanut imarmiunut ukiiffiuvoq pingaarluinnartoq (Kalaallit Nunaat kitaa sikuuneq ajortoq) timmissanit nunanit Atlantikup avannaaneersunit tamanit najorneqartarami.

Timmissat imarmiut ilaat nalilersuiffimmeersut ukiakkut ukiuuneranilu avasiinnarmi, ikkannersuit aalisarfiit ilanngullugit, uuliaarluernissaat aarlerinartuuvortaaq naak timmissat imaannarmiittut sinerissap qanittuaniittunit siamasinnerusaraluartut. Artinut pingaatunut tamakkununnga ilaapput malamuit, taateraata, qilanggat, appaliarsuit, appat siggukitsut mitillu siorakitsut. Taakunanga mitit siorakitsut aarlerinarnerpaapput, amerlasoorsuullutik eqimaqalutik ikkannersuarni aalisarfinniittaramik (Fyllas Bankimi, Store Hellefiske Bankimi).

Tamaani uuliaarluerujussuarneq timmissanik taakkuninnganungutsingajalluinnarsinnaavoq.

Miluumasut imarmiut

Nannut puisillu piaraat miluumasuni imarmiuni uuliamut atuunnissamut aarlerinartorsiornerpaapput, tassami annikitsuinnarmilluunniit uuliaarluerneq toqussutigisinnaagamikku, tassa uuliap meqquisa oqorsaataanerat aserortarmagu. Puiseeqqat nalilersuiffimmi nalinginnaasorujussuupput (ataaniittoq takuuk), nannullu tamaaniittarnerat allanngorarpoq, tassani Davisstrædip qanoq sikoqarnera apeqquataarluni.

Arferit, puisit aarrillu immaap qaavani uuliaarluernermit sunnerneqarsinnaapput. Arferit soqqallit soqqaat uuliaarluersinnaapput aammalu nerisaminnut ilanngullugu uuliamik iioraasinnaallutik. Tamanna soqqaasa nakkartit-sissutitut atorneranik allannguisinnaavoq, toqunartortorluni naakkullu ajoquteqalerluni toqussutaasinnaalluni. Aammalumi uuliap aalaa najuussorsinnaavaat isimikkullu uuliaarluersinnaallutik. Miluumasut imarmiut uuliaarluerneramik namminneerlutik qimatserisinnaanersut aammalu uulia uumasunut tamakkununnga mingutsitsisoq qanorpiaq ajorusiitigisarnersoq erseqqissumik ilisimaneqanngilaq. Takuneqartartulli tunngavigalugit malunnarpoq artit ilaasa uulia aarlerinartutut isiginngikkaat aammalu uuliaarluerner-mut pulaqaqattaartartut takuneqartarlutik.

Miluumasut imarmiut nalilersuiffimmi uuliaarluernermit eqqorneqarsinnaasut tassaapput ussuit, natsersuit, natsiit, qasigissat, arfiviit, qilalukkat qernertat, qaqortat, nanoq, niisa, aaveq, anarnaq aamma kigutilissuaq. Qasigiaq

Kalaallit Nunaanni immikkut ulorianartorsiortuuvoq, aamma natsersuaq erniorfii Davisstrædip kangisinnerusuani sikuni eqingasuni erniorfeqaramik. Miluumasunut imarmiunut tamaani aasakkut neriniartartunut ilaapput aataat, natsersuit, natsiit, qasigissat, tikaagulliusaat, qipoqqaat, tikaagullit, sejhvalit, niisat, aarluarsuit, anarnat, kigutilissuit niisarnallu. Tunnulik qaqutigut tamaanga nalilersuiffiusumut takkuttarpoq, eqqornerlukkuminartuuvorli tunnullit ikittuinnaammata.

Pinngitsoortitsiniarluni iliuitsit

Ajutoorsinnaaneq avatangiisinullu kinguneqarnerlussinnaaneq annikillisin-neqarsinaapput isumannaallisaanikkut annertuumik iliuseqarnikkut, tassa piffissat sumiiffiillu ajoqusiiffiusinnaanerusut atornaveersaernerisigut, sillimaniarnikkut iliussissat sunnuteqarluartut atorneqarnerigisut aammalu atortunik tulluarnunik atuinikkut aammalu suut navianartorsiortikkuminarnerusut nalunaarsorsimaffiannik atuinikkut.

Ilisimasat amigaataat misissuinerillu nutaat

Økologiimut tunngatillugu Davisstrædimi paasissutissat amigaataapput. Avatangiisinut tunngatillugu aqutsinermi Davis Strædemilu uuliasiornikkut ingerlataalerumaartunut tunngatillugu aqutsineq killilersuinerlu pillugit ilisimasani pisariaqartitsineq ilisimasanillu amigaateqarneq kapitali 12-imi takuneqarsinnaavoq. Uuliasiornermut atatillugu aqutsivigineqarnissaanni annertunerumik ilisimasaqarnissaq pisariaqartinneqarpoq makkua isumagineqassappata; a) naliliineq, pilersarusiorneq ingerlatat sunniutaanerlussinnaasut sapinngisamik annikitsuutinnissaat siunertaralugu killilersuiffigisinaajumallugit; b) sumiiffiit ajortumik eqqorneqarsinnaasut suusut paasillurumallugit, aammalu uuliaarluernerumut misikkarissutsimut takussutissat nunap assiliaq pigineqartoq nutartersinnaajumallugu, c) annertoorsuarmik uuliaarluernerup siornagut kingornagullu atugassanik ilisimasanik tunngaviusussanik pilersitsiumalluni.